

Sestā nodaļa

Everests

Pirmo reizi izmēģināt roku Everestā man izdevās 1981. gadā. Viešojos pie drauga, kurš dzīvoja Eldoradospringsas apkaimē vecā akmens *Pony Express* stacijā. Kādu vakaru, atgriezies no klinšu kāpšanas, atradu šādu zīmi: «Cik drīz vien iespējams, piezvani Džonam Vilkoksam uz *ABC TV*».

Džons Vilkokss apsprieda liguma noteikumus ar kādu Amerikas alpinistu grupu, kura devās uz Everesta austrumu nogāzi. Viņš piedāvāja šai grupai iespēju, ka *ABC* televīzijas programma *American Sportsman* varētu uzņemt filmu par viņu ekspedīciju. Alpinistu grupa nebija pārliecināta, ka filmēšanas grupas klātbūtne viņiem būtu ieguvums. Daži to uzskatīja par nevajadzīgu, citi – par bīstamu. Kaut arī ekspedīcijai bija izcils mērķis – uzkāpt Everestā pa vienīgo līdz šim vēl alpinistu neapgūto nogāzi, tomēr tai joprojām bija vajadzīgs papildu sponsors. Galu galā grupa piekrita filmēšanai, taču izvirzīja svarīgu papildu nosacījumu: uzņemšanas grupai jā sastāv no pieredzējušiem alpinistiem, kas vienlaikus ir arī kinooperatori, un viņi bez ekspedīcijas vadītāja atļaujas nedrīkst kāpt augstāk par bāzes nometni.

Džons Vilkokss teica, ka ekspedīcija došoties ceļā pēc dažām nedēļām. Vai es negribot pastrādāt Kurta Dimbergera vadītajā uzņemšanas grupā par operatora asistentu un skaņu ierakstu operatoru. Tā kā Džons Vilkokss savulaik bija licis man gaidīt atļauju piedalīties Amadablama ekspedīcijā, es piespiedu sevi paziņot, ka man jāapdomā šis priekšlikums. Džons tikai nosminēja bārdā.

Lidojumā no Sanfrancisko uz Honkongu iepazinos ar amerikāņu alpinistiem. Grupas pilnvarotais pārstāvis bija Kalifornijas kardiķirurgs Džims Morisejs, vadošais alpinists bija neirobiologs doktors Lū Reiharts, bet filmēšanas koordinators bija tiesu advokāts Endijs Hārvards. Visi viņi bija lietpratīgi ekspedīciju noformētāji un savas ieceres īstenošanai bija izvēlējušies pieredzējušus un talantīgus cilvēkus.

Viens no šiem talantiem bija Džons Roskelijs – ļoti ievērojams augstkalnu alpinists no Spoukeinas. Gluži tāpat kā Josemitu ielejā un

Kolorādo štatā veidojas īpašas kalnos kāpēju subkultūras un specialitātes, arī Klusā okeāna ziemeļrietumi – tur atrodas Reinira kalns un Huda kalns – ir pazīstami kā spēcīgu un izturīgu alpinistu dzimtene. Tajā laikā Džons Roskelijs tika uzskatīts par visspējīgāko Himalaju alpinistu Amerikā. Grupā ietilpa arī Džordžs Lovs – Džefa un Grega brāļens. Kalnos kāpšana acimredzot ir iekodēta šīs ģimenes gēnos, jo Džordžs, tāpat kā viņa brāļeni, bija izcils alpinists. Viņa profesija bija kosmiskā starojuma fizikis, viņš bija izcils analītiķis, apdomīgs un humora pilns vīrs – tieši tāds cilvēks, kādam jābūt lieliskam partnerim kalnu kāpšanā.

Ekspedīcijā piedalījās arī vairāki citi kvalificēti alpinisti, piemēram, Sju Gilers – programmēšanas inženieris no Kolorādo, Kriss Džonss, kurš bija sarakstījis grāmatu par Ziemeļamerikas alpinisma vēsturi, Kims Mombs – alpinistu gids un slēpotājs ar boksera miesasbūvi. Mūsu līderis bija Diks Blams – uzņēmējs, kurš vēlāk nodibināja Amerikas Himalaju fondu. Viņa sieva Diāna Fainštaina bija Sanfrancisko mēre un vēlāk ASV senatore. Tā bija ļoti spēcīga komanda.

Garā lidojuma laikā aizsākās mūsu ilgā draudzība ar Kurtu Dimbergeru – piecdesmit gadus veco austriešu kinooperatoru. Jaunībā viņš bija uzkāpis daudzās Himalaju virsotnēs un tika uzskatīts par vienu no Himalaju izpētes pionieriem. Mūsu kāpiena laikā viņam bija jāpilda vairākas funkcijas. Kurts bija kinooperators, vēsturnieks, nopelniem bagātais vecbiedrs. Kurts Dimbergers bija uzkāpis Everestā, Makalu, Broda smailē un Daulagiri – visas šīs Himalaju virsotnes ir augstākas par maģiskajiem 8000 metriem. Manās acīs šim vīram īpaša pievilcība piemita tāpēc, ka viņš bija kopā ar vienu no maniem varoņiem – Hermani Būlu – viņa nāves dienā 1957. gadā. Šo stāstu es zināju visos sīkumos. Bez virves miglā nolaizdamies, pēc pirmā mēģinājuma uzkāpt Čogolisā – 7654 metrus augstā Pakistānas Karakoruma virsotnē –, viņš bija no klints dzegas kritis tūkstošiem metru dziļā bezdibēni. Kurta uzņemtā drūmā fotogrāfija – Hermana Būla zābaku zoles teju teju pazudis aiz dzegas malas – bija kā ietekmīgs bridinājums alpinistiem uzmanīties sliktas redzamības apstākļos.

Mūsu ekspedīcija cerēja pirmo reizi alpinisma vēsturē uzkāpt Everestā pa tā austrumu nogāzi – Kangšunga nogāzi Tibetā, kas būtībā bija pilnīgi neapgūta Everesta daļa. Ļoti maz cilvēku bija tuvumā redzējuši Kangšunga nogāzi. Diks Blams bija saņēmis pirmo Ķīnas Alpinistu

asociācijas atļauju kāpt pa šo nogāzi, un Endrū Hārvards pirms gada bija devies izlūkošanas ceļojumā, lai tuvāk izpētītu kāpšanas iespējas.

Everests atgādina trīsšķautņu piramīdu ar trim nogāzēm. Lielākā daļa rietumnieku labi pazīst tā dienvidrietumu nogāzi, kas atrodas Nepālā. Pa šo nogāzi iet dienvidu sedlīenes maršruts, pa kuru Edmunds Hilarijs un Tenzings Norgajs 1953. gadā pirmo reizi alpinisma vēsturē uzkāpa Everestā. 1963. gadā kāda amerikāņu ekspedīcija, ko daļēji sponsorēja *National Geographic Society*, arī uzkāpa Everestā no Nepālas puses. Viņi atkārtoti uzkāpa pa dienvidu sedlīenes maršrutu un nosprauda jaunu maršrutu pa draudīgo rietumu kori. Pēc daudziem gadiem – 1996. gadā – dienvidu sedlīenes maršrutā norisinājās traģēdija, par ko stāsta Džona Krakauera grāmata «Retinātā gaisā»^{*} un platformāta filma «Everests».

Everesta ziemeļu pieejas plašākām aprindām ir mazpazīstamas. Divdesmitā gadsimta sākumā Lielbritānijas topogrāfi sastādīja Āzijas karti un novilkta robežliniju, kas iet gar daudziem Himalaju kalnu sistēmas augstākajiem punktiem un sadala Everestu divās daļās: puse Everesta atrodas Nepālā un otra puse – Tibetā. Kopš tiem laikiem Āzijas politiskās situācijas maiņu virpuļos Nepāla un Tibeta pārmaiņus bijušas slēgtas valstības. Lidz 1949. gadam Nepālā netika ielaists neviens alpinists un Everests bija pieejams tikai no Tibetas puses. 1951. gadā, kad Ķīnas Tautas Republika okupēja Tibetu, šī pieeja tika slēgta. Alpinistiem par laimi, Nepāla nolēma atvērt savus vārtus, un pasaule sāka iepazīt Everestu no dienvidu puses.

Džordžs Melorijs – alpinists, kurš uz jautājumu, kāpēc viņam vajadzētu kāpt Everestā, sniedza zīmīgu atbildi: «Tāpēc, ka tas tur ir». Tāpat kā citi Lielbritānijas alpinisti, viņš mēģināja uzkāpt Everestā pa ziemeļu nogāzi. Pirms došanās pa ziemeļu sedlīenes maršrutu Džordžs Melorijs 1921. gadā izpētīja šo mazpazīstamo Everesta nogāzi. Meklēdams labāko pieeju un kāpšanas maršrutu, viņš vispirms pavirši aplūkoja Kangšunga nogāzi un uz vietas nosprieda, ka tā ar savām stāvajām, plašajām sniega nogāzēm un karenledājiem ir pārāk bīstama. Tagad – pēc sešdesmit gadiem – mēs cerējam pierādīt, ka viņam nebija taisnība.

^{*} Šī grāmata izdota arī latviešu valodā: *Džons Krakauers «Retinātā gaisā»*. R., «AGB», 1999. (*Red. piez.*)

Mūsu pirmā pieturvietā bija Honkonga, kur mūsu grupai pievienojās sers Edmunds Hilarijs. D. Blams uzaicināja viņu pavadīt mūsu ekspedīciju «everestiešu brālības» godabiedra statusā. Tobrīd Edmunds Hilarijs bija iesaistījies septītajā gadu desmitā. Mani pārsteidza viņa garais augums, vienkāršā izturēšanās maniere un zobgalīgais acu mirdzums.

Edmunds Hilarijs ir slavenība. Dzirdot viņa vārdu, cilvēkus pārņem godbijība, un šis apgalvojums attiecas gan uz bārmeņiem, gan izsūtāmajiem zēniem, gan arī uz valdības ierēdņiem. Tā nav kļiedzoša rokzvaigznes popularitāte. Spiezdams sera Edmunda roku, cilvēks zina, ka viņš sarokojas ar vienu no divdesmitā gadsimta patiesi leģendārajiem personībām.

Edmunds Hilarijs bija biškops. Domāju, ka britiem būtu vairāk gājis pie sirds, ja pirmais Everestā būtu uzkāpis kāds īstens zilasiņu angļis, taču viņiem nācās samierināties ar neaptēstu vienkāršās tautas pārstāvi no Jaunzēlandes. Tā viņiem arī vajadzēja. Edmunds Hilarijs bija guvis atziņu, ka uzkāpšana Everestā ir dižens sasniegums, un pārvērtis šo atziņu par cilvēka dvēseles godināšanas jūtām. Mani īpaši ietekmēja un iedvesmoja nevis tas, ko Edmunds Hilarijs paveica Everesta virsotnē, bet gan tas, ko viņš darīja pēc tās iekarošanas. Visu savu mūžu Edmunds Hilarijs saglabāja milestību pret kalniešiem, īpaši pret šerpām. Manā uztverē galvenais viņa atstātais mantojums allaž būs Nepālā uzceltās skolas, tilti un slimnīcas.

Nākamajā lidojuma ritā mēs šķērsojām Ķīnas robežu – no Honkongas devāmies uz Čuncsinu. Mēs nosēdāmies tajā pašā lidlaukā, no kurienes Otrā pasaules kara laikā slavenie ģenerālmajors Klēra Šenola «lidojošie tīģeri» bija devušies kaujas uzdevumos pret japāņu armiju. Lūkodamies pa iluminatoru, es redzēju vienu no tām laikmetam neatbilstošajām ainām, kas Āzijā sastopamas visai bieži. Ķīnas Tautas Republikas gaisa karaspēks uz skrejceļa apguva kādu sarežģītu nosēšanās manevru... un šis mācības notika ar Pirmā pasaules kara laika divplāksņiem.

No Čuncsinas mēs lidojām uz Čendu – lielu rūpniecības pilsētu, no kurienes parasti sākas ceļojumi uz Tibetu. Apmetāmies viesnīcā *Jinjiang* – milzīgā pelēkā betona ēkā. Astoņdesmito gadu sākumā Ķīnā neviens īpaši nerūpējās par rietumu tūristiem domātas pārtikas sagādi. Neesmu pārāk jūtīgs, taču reizēm ķīniešu gatavotie ēdieni bija pārlietu ipatnēji. Ķīniešu virtuvē pieņemts dzīvniekus, kā arī zušus, zivis un

bruņurupučus saglabāt dzīvus līdz pēdējam brīdim. Pilknābja zupā arī peldēja vārīts pilknābis. Ja cilvēks pasūtīja cāli, tad viņš arī saņēma cāli, kas ar lielu gaļas griežamo nazi bija sakapāts kopā ar kauliem un visu pārējo. Asās kaulu šķembas bija izsplatāmas uz grīdas nobērtajās zāģa skaidās, un dienas beigās viss šis labums tika aizslaucīts. Čendā mani izveidojās riebums pret gumijai līdzīgiem baltajiem pelmeņiem, kas tika pasniegti pie katra ēdiena.

Ķīnas alpinistu asociācija sarīkoja vairākus obligātos banketus. Iemācījos dzert *mao-tai* – alkoholisku dzērienu, kura garša aizdomīgi līdzinājās Ķīnas aviācijas benzīna garšai. Kopš trešā banketa es ik reizes ar šausmām gaidīju brīdi, kad saskaņā ar tradīciju mielasta beigās tiks pasniegtas mazas tasītes ar šo drausmīgi atbaidošo dzērienu. Pēc sirsnīga uzaicinājuma *ganbei* tās pieklājās izdzert līdz dibenam. Izrādījās, ka mūsu grupā ir vairāki kvēli antikomunisti, kuri uzskatīja par savu patriota pienākumu nepieļaut, lai ķīnieši pārspētu viņus dzeršanā. Dzimtene viņiem ir lielu pateicību parādā.

Mums bija atļauts bez pavadoņa atstāt viesnīcu un, kājām ejot, aplūkot pilsētu. Ar akmeņoglēm apkurināmie rūpniecības uzņēmumi ietina apkārtni necaurredzamā dūmu mākonī, padarīdami Čendu par tumšu, spokainu pilsētu. Ik uz soļa bija manāma PSRS ietekme, sākot jau ar neglītajām, monotonajām betona ēkām. Katrs no lielajiem, platajiem bulvāriem tikpat labi būtu varējis atrasties Maskavā, vienīgi vairāk nekā desmit metru augstās statujās bija atveidots Mao, nevis Staļins. Galvenais likums bija totāla konformisma ievērošana visur, pat apģērbā – visi kā viens valkāja Mao iecienītos pelēko un zilo toņu uzvalkus un Mao stila cepures. Visi brauca ar viena modeļa velosipēdiem.

Čendā mūsu grupai piebiedrojās alpinists vārdā Vangs Fučou – viens no trim ķīniešiem, kuri apgalvoja, ka 1960. gadā esot pirmie uzkāpuši Everestā pa ziemeļu kori. Gan Nepālā, gan Tibetā katru ekspedīciju pavada valsts ierēdnis, kuru dēvē par sadarbības dienesta virsnieku. Bieži vien viņš ir karavīrs vai ierēdnis, bet mūs pavadīja īsts alpinists, turklāt neviens cits kā Vangs Fučou. Tāpat kā Kurts Dimbergers un Edmunds Hilarijs, arī viņš vairs nebija pašā alpinista spēju pilniedzē un sāka atgādināt vectētiņu. Vangam bija nedaudz bakurētaina seja, ezīti apgriezti mati, tukli vaigi un dubultzods. Viņš allaž bija gatavs pavērt smaidā muti, kas bija pilna ar likiem, uz āru izvirzītiem, greizi saaugušiem zobiem.

Viņam trūka dažu roku un kāju pirkstu falangu – tās bija apsaldējuma sekas. Nevarēja noliegt, – viņš bija dārgi samaksājis par uzkāpšanu Everestā. Tomēr arī divdesmit gadu pēc uzkāpšanas virsotnē daudzi cilvēki, it īpaši angļu alpinistu aprindu pārstāvji, šaubījās, vai Vangs Fučou un viņa biedri patiesi sasnieguši virsotni. Saskaņā ar ķīniešu versiju, trīs ķīniešu alpinisti 8778 metru augstumā sasnieguši isu klinšu sienu – otro sliekšni, kas nobloķējis tālāko ceļu. Šis sliekšnis atrodas netālu no tās vietas, kur grupas biedri pēdējo reizi redzēja Edmundu Hilariju. Iestājusies tumsa, un ķīniešu alpinisti pa kārtai mēģinājuši pa kādu plaisu pārvarēt šķērslī, taču tās bijušas veltas pūles. Beigu beigās viens no viņiem, marksisma ideoloģijas spēka iedvesmots, novilcis zābakus un zeķes un basām kājām pieveicis šķērslī.

Tiek apgalvots, ka Vangs Fučou un viņa biedri naktī sasnieguši virsotni... protams, bijis pārāk tumšs, lai varētu nofotografēties. Tā nu viņiem nav radusies iespēja iegūt kādu lietisku sava varoņdarba pierādījumu.

Tā kā šis notikums norisinājās gadu pēc tam, kad Ķīna bija okupējusi Tibetu un dalailama bija spiests bēgt uz Indiju, daudzi cilvēki uzskatīja, ka 1960. gadā pasludinātā uzkāpšana Everestā ir tikai vēl viens līdzeklis, kā nostiprināt Ķīnas varu Tibetā. Nav noliedzams fakts, ka Ķīnas Tautas Republika bija uzsākusi masīvu kartogrāfisku agresiju, pārveidodama Āzijas kartes un piešķirdama objektiem, kas nepiederēja Ķīnai, mandarīnu* vietvārdus. 1960. gada uzkāpšana Everestā ir strīdīgs jautājums (mūsdienās lielākā daļa alpinistu pieņem, ka tas patiešām ir noticis fakts), tomēr pēc vairākiem gadiem – 1975. gadā – ķīniešu alpinisti tik tiešām uzkāpa Everestā un šajā reizē uzņēma daudzus fotoattēlus, kā arī filmu, kas apliecina viņu uzvaru. Viņi pat atstāja virsotnē sarkanu menzulas** statīvu.

Lai ko arī domātu rietumnieki, savā zemē Vangs Fučou tika augstu godāts un Ķīnas Alpinistu asociācijā ieņēma nozīmīgu posteni. Mūsu grupā nevienam nenāca ne prātā apstrīdēt viņa nopelnus. Var jau būt, ka tas bija tikai ķīniešu propagandas triks, taču mēs zinājām neskaitāmus amerikāņu propagandas trikus, kas tika izmantoti Rietumeiropas apmullīšanai.

* Mandarīnu valoda – ķīniešu valodas dialekts. (*Tulk. piez.*)

** Menzula – ģeodēzijas instruments apvidus topogrāfiskai uzmērīšanai. (*Tulk. piez.*)

Kādā augusta ritā vēl pirms musonu mākoņu savilkšanās mēs iesēdāmies *Russian Aleutian* – lidmašīnā ar četriem dzinējiem – un devāmies uz Lhasu*. Mūsu ceļojuma maršruts atgādināja lēkāšanu pāri peļķēm un atsauca atmiņā ar punktētām līnijām zīmēto karti trīsdesmito gadu filmā «Zaudētie apvāršņi». Mēs bijām viena no pirmajām amerikāņu alpinistu grupām, kas apmeklēja Tibetu pēc Kultūras revolūcijas. Zem lidmašīnas stiepās kalnu grēdas un neskaitāmas virsotnes, kur neviens vēl nebija spēris kāju. Tas bija ļoti romantisks lidojums. Zem mums pletās krāšņas smaragdzaļas āres. Mēs šķērsojām vairāku varenāko pasaules upju baseinus – lidojām pāri Jandzi, Mekongai, Salvinai. Ap to dziļajām ielejām vilņoja meži, un nebija saskatāms gandrīz neviens ceļš. Rūpīgi ieskatoties, varēja saskatīt sīciņus tibetiešu ciemus.

Mēs lidojām virs Tibetas austrumu provinces Khamas – khampu dzimtās zemes. Khampas bija kavalēristi, kurus sešdesmitajos gados atbalstīja CIP. Tās lidotāji *C-130* transporta lidmašīnās devās nakts lidojumos virs Khamas, nogādādami tur kaujas piederumus un tibetiešu desantniekus. Daudzi desantnieki bija apguvuši iemaņas Kolorādo Klinšu kalnos.

Pamazām tuvojāmies milzīgajam Tibetas plato, kas atrodas vidēji 4572 metrus virs jūras līmeņa. Mēs nolaidāmies zem mākoņiem, un zem mums pletās brūnganu pakalnu ietverts aluviālo nogulumu veidots līdzenums. Tālu pie apvāršņa Himalaži atgādināja baltu, siku zobu rindu.

Lidmašīnu nosēšanās laukums atrodas vairāku kilometru attālumā no Lhasas, Cangpo** krastā. Pēc nosēšanās mēs sakravājām savus piederumus krakšķošās *Jiefang* markas kravas automašīnās. Tie bija pamatīgi satiksmes līdzekļi – PSRS konstruētas mašīnas ar gariem «deguniem». Tā bija lieliska un praktiska ideja – izveidot identisku automašīnu parku, kas palīdzēja vienkāršot transporta kustību šajā plašajā apgabalā.

Ja viena mašīna salūza, šoferis varēja būt gandrīz drošs, ka nākamā automobiļa šoferim būs vajadzīgā remontdetāļa. Tās darbojās ar benzīnu, jo plato lielajā aukstumā dīzeļdegviela sarec.

Mūsu grupu sagaidīja vairāki Ķīnas ierēdņi. Mūs sasēdināja mikroautobusā, un mēs uzbraucām uz milzīga betona tilta pāri Cangpo, kas bija kā nosēta ar sargposteņiem. Pie katra no tiem zem nojumes atradās ložmetējs. Abos tilta galos stāvēja sargkareivji. Tilts bija pietiekami izturīgs un plats, lai pa to varētu braukt tanki. Tā bija pirmā pazīme, kas liecināja par mūsu atrašanos okupētā teritorijā.

Autobuss devās ziemeļaustrumu virzienā. Braukdams gar Kiču upi, centos iztēloties pirmos rietumniekus, kuri slepeni iekļuva *pasaules jumta* teritorijā. Caur lielo mikroautobusa priekšlogu mēs beidzot ieraudzījām Potalu – dalailamas ziemas rezidenci. Tās zeltitais jumts mirdzēja saulē un bija saskatāms no astoņu kilometru attāluma.

Mūs aizveda uz armijas pilsētiņu ziemeļaustrumos no Lhasas un iemitināja trešajā viesu namā. Tajā pašā dienā tikām aizvesti ekskursijā uz Lhasu. Katrā Potalas telpā bija redzamas ķīniešu okupācijas pēdas: salauztas statujas, sienas ar noplētu apšuvumu un dekoru. Apaļajā pilsētas laukumā apmeklējām Barkoru. *Kor* ir lokveida taka, kas paredzēta meditācijai un lūgšanām. Pa to vienmēr soļo pulksteņa rādītāju kustības virzienā. Dažas šādas takas apjož kalnus un pat visu zemi. Lhasas Barkora ir apļveida galerija, kas apjož Džokangas klosteri – Tibetas reliģisko centru. Ap Barkoru atradās desmitiem kiosku un tirdzniecības galdiņu. Nomadu lopkopji, zemnieki un tirgotāji veica maiņas tirdzniecību ar visdažādākajām precēm – tik parastām kā sāls, tik eksotiskām kā viduslaiku tibetiešu zobeni un tik praktiskām kā garas šujamadas, kas domātas no vilnas pagatavotu labības maisu aizšūšanai. Gan uz šīs, gan uz citām *kor* es izjutu senās Tibetas garu, mierīgu, tomēr uzstājīgu mūžseno tradīciju ievērošanu par spīti ķīniešu okupācijai.

Ne tibetiešu mūki, ne vietējie iedzīvotāji nezina angļu valodu. Visi mūsu gidi bija ķīnieši, un viņi neprata tibetiešu valodu. Toreiz vēl neeksistēja starptautiskā Brīvās Tibetas kustība. Tikai daži amerikāņi zināja, kas šeit isti notika. Galu galā mēs bijām šeit ieradušies uzkāpt Everestā, nevis aģitēt par cilvēktiesību ievērošanu – mēs neko nebūtu varējuši uzsākt pat tad, ja būtu izpratuši, kāda politika šeit tiek piekopta.

Lhasā mūs gaidīja vēl viens – beidzamais pārsteigums. Mūsu armijas pilsētiņā ieradās trekeru grupa Tenzinga Norgaja vadībā. Tas bija tas pats vīrs, kura attēls bija iesvēlis manī dedzīgu interesi par Everestu

* Lhasa (*Lhasa*) – Tibetas galvaspilsēta. (*Tulk. piez.*)

** Cangpo – Bramaputras nosaukums Ķīnas teritorijā. (*Tulk. piez.*)

un Himalajiem. Tenzings valkāja angļu parauga automobilista cepuri un izskatījās ļoti cienīgs. Tenzinga āriene bija uzkrītoša – viņš bija garāks nekā šerpas parasti mēdz būt, un viņam bija plata seja, ko rotāja viņam raksturīgais smaids. Es jutos apmulsis. Kā mēli norijis stāvēju starp Tenzingu un Edmundu Hilariju, pozēdams fotogrāfam. Nekādi nespēju savienot nemirstīgo Everesta virsotnē stāvošā vīra tēlu ar cilvēku, kurš atradās manā priekšā. Tā vien šķita, ka Tenzings ar miesu un asinīm nebija realitāte.

Kravas mašīnu, autobusa un neliela *Beijing* džipa pavadībā atstājām Lhasu un pa zemesceļu devāmies uz rietumiem – uz Everestu. Taisnā līnijā līdz Everestam bija tikai 640 kilometru, tomēr ceļojums ilga gandrīz nedēļu. Musona lieti bija izskalojuši ceļu, visās malās atradās militārie kontrolpunkti, un mēs joprojām aklimatizējāmies. Pa ceļam mēs apmetāmies viesu namos un mazās viesnīcās. Es priecājos, ka mums bija iespēja dažas dienas atpūsties un aklimatizēties pirms fiziska darba sākšanas.

Šegara bija sens tibetiešu ciems kaila brūngana kalna piekājē. Šeit ceļā uz Everestu mēdza apstāties visas angļu ekspedīcijas. Mēs palikām Šegarā vairākas dienas. Katru ritu mūs uzmodināja ļaurīgi skaļruņi, kas izvirda pār ciemu ķīniešu ideoloģijas garā interpretētas ziņas un spalgu, metālisku mūziku. Mūsu rokaspulksteņi rādīja seši no rīta, taču līdz saules lēktam vēl bija divas stundas. Mēs atradāmies divas laika joslas uz rietumiem no galvaspilsētas, taču Ķīnā oficiāli eksistē tikai viena laika josla: Beidzinas (Pekinas) laiks. Mēs sākām izprast stindzināto Ķīnas komunisma vienādības ideju.

Netālu no Šegaras uz stāva pakalna kores atradās kāda cietokšņa drupas. Garš, likumots mūris stiepās līdz pat virsotnei. Mēs ar Džordžu Lovu un Kimu Mombu nolēmām to aplūkot tuvāk. Tas bija interesants apskates objekts, turklāt vienas dienas kāpiens šajā pakalnā palīdzētu mums aklimatizēties. Salīdzinājumā ar augstajām Himalaju virsotnēm Tibetas kalni ir tikai pauguri, kaut gan tie sasniedz 4572 metru augstumu. Mēs izgājām uz takas, kas vijās gar klints malu, un nonācām līdz masīviem akmens vārtiem. Starp milzīgiem akmeņiem stāvēja acimredzami pamests klosteris. To aplūkojuši, gar sagrauto *dzong* sienu devāmies augšup pa kalnu.

Šķita ka nezināma viduslaiku cietokšņa daļa būtu atvesta šurp – tālu no pilsētām – un no liela augstuma nomesta uz šā kalna nogāzes. Viet-

vietām mūris pacēlās sešu līdz deviņu metru augstumā. Tajā atradās neskaitāmas telpas un celles, uz sienām pat bija saglabājušās budistu murālijas*. Visur valdīja pamestība un sabrukums. Redzamais atsauc atmiņā Grieķijas celtņu drupas, pa kurām biju ložņājis bērnbā. Tomēr šīs drupas bija radušās tikai pirms divdesmit gadiem, un milzīgie robi liecināja par ķīniešu bumbām un artilērijas šāviņiem. Pēc vairākiem gadiem es redzēju Džordža Melorija 1921.–1924. gadu ekspedīciju laikā uzņemtos attēlus, kā arī vēlāka laikposma fotogrāfijas, kurās bija redzami nesagrautie *dzong* un klosteris.

121–152 metru augstumā mūs pārņēma sacensības gars un mēs bez garas domāšanas sākām rāpties augšup pa klints plāksni. Tā bija klāta ar granti. Palūkojos pāri plecam un sapratu, ka pietiks viegli paslidēt, lai kūleņu kūleņiem ripotu lejup un ieripotu drupās. Tas nebūt nenozīmētu nenovēršamu nāvi, jo es taču nekrīstu no klints. Mēs bijām pārlidojuši pāri pusasaulei, lai uzkāptu Everestā, un pēkšņi sākām baidīties no iespējas iegūt kādu nenozīmīgu skrambu. Tomēr mums nenāca ne prātā griezties atpakaļ. Sasniedzām kādu izvīrījumu, kas atradās pirms kores, tikām tam pāri un ieraudzījām lūgšanu karodziņu jūru. Bijām iekļuvuši slepenā pasaulē.

Kalna galā stāvēja neliela celtne, kuras jumts bija noplēsts. Virs mums mirdzēja kobaltzila debess. Vēl nupat mēs bijām atradušies drupās un haosā. Šeit valdīja miers.

Mēs stāvējām telpā, un mums visapkārt tievos bambusa mastos plivinājās lūgšanu karodziņi – simtiem plānu kokvilnas kvadrātiņu. Uz katra karodziņa bija uzrakstīta lūgšana. Katru reizi, kad kvadrātiņš noplivoja, šī lūgšana pacēlās debesis. Pie sienas stāvēja neliels altāris un ziedoklis, kur tika dedzināti kadiķu zari. Jutos aizkustināts. Pavēros pāri pussagrautajai sienai. Tālu lejā redzēju Šegaru. Tibetiešu kvartālu apjoza neglītas kvadrātveida ķīniešu barakas, kur mitinājās karavīri un okupācijas varas ierēdņi. Reliģija bija aizliegta, tomēr tibetieši nāca uz šo nelielo telpu kalna virsotnē un sūtīja debesīm savas lūgšanas.

No šejienes uz visām pusēm paveras brīnumainas ainavas. Dienvidrietumos redzams Everests, kā arī saskatāms ceļš, pa kuru Džordžs Melorijs un angļu alpinisti devās uz tā piekāji. Uz ziemeļiem plešas Tibetas plato mežonīgās tāles. Apkārtējos pakalnos klāj šokolādes brūna

* Murālija – sienas glezniecība. (*Tulk. piez.*)

un okerkrāsas augsne. Gluži kā vēnas vietvietām pavīd melni iežu atsegumi. Kad saules stari izspraucas cauri zemajiem musona mākoņiem un aizsniedz pakalnus, šķiet, ka tie paši izstarotu gaismu.

Biju ilgi dzīvojis un strādājis kopā ar kinooperatoriem un pratu novērtēt gaismas efektus. Vasarā Tibetā laika apstākļi nemitīgi mainās. Debesis peld zemi mākoņi, un apgaismojums mainās vai ik brīdi, likdams skatienam klejot no viena objekta uz nākamo. Stāvēju Šegaras *dzong* virsotnē. Vienu brīdi manu uzmanību saistīja saules izgaismots miežu lauks 274 metru dziļumā zem manis – tas atgādināja zaigojošu oāzi. Uzpūta vējš, mieži sāka locīties un nīrbēt, un krāsas it kā aizlidoja līdzī vējam. Nākamajā brīdi mans skatiens pievērsās tumši pelēkajam krusas mākonim, kas aizauļoja mums garām astoņu kilometru attālumā. Tad mākonis pazuda un tā vietā stājās plašā Himalaju panorāma.

Septiņdesmit piecu kilometru attālumā debesis slējās Everests. Aplūkodams Himalaju grēdu no Tibetas puses, jutos apmulsis. Lielo virsotņu formas silueti, ko redzēju no Nepālas puses uzņemtajās fotogrāfijās, man šķita citādi un izkropļoti. No Nepālas puses Everests izceļas uz citu tuvumā esošo virsotņu piramīdu fona gluži kā debesskrāpis Manhetenas vidū. No Tibetas puses Everests izskatās it kā izolēts, gandrīz vai vientuļš. No virsotnes uz ziemeļaustrumiem stiepjas garš horizontāls plecs. Mēs ar Džordžu un Kimu ilgu laiku stāvējām šajā telpā, vērodami svešādo kalnu panorāmu.

Tuvojās vakars, un mēs beidzot devāmies atpakaļ uz ciematu. Gājām pa likumotu taciņu, kas vijās pa kalna aizmuguri. No putna lidojuma augstuma redzējām, kā norisinās Tibetas ciemu dzīve. Līdz mums pacēlās ikdienas trokšņi: suņa rejas, strauta čalas, jaku zvaniņu šķindas. Austrumu pusē zemnieki unisonā dziedāja, tiridami apūdeņošanas diķi. Pašā ciemā cilvēki rosījās uz plakanajiem jumtiem. Rietumnieki nemēdz izmantot savu māju jumtus saimnieciskai darbībai, bet Tibetas ciemos, tāpat kā navaho cilts indiāņu pueblo*, jumti ir mājas dzīves centrs. Ar māla kleķi pārklātais jumts tiek apjozts ar metru augstu sienu, kas nelaiž cauri vēju. Tādējādi jumts kļūst apdzīvojams, un uz tā glabājas malka. Sausajā gaisā uz jumta karājas gaļas gabali, šeit tiek vētīti miežu graudi un sievietes vērpj dziju, viņām apkārt rāpo bērni. Šajā dienā cauri jumta atvērumiem plūda zilgani dūmi un tiem

līdzī gaisā cēlās degošu jaka mēslu un kadiķu smarža. Šīs smaržas, šīs skaņas, šīs dzīves ritms mani gluži vai apbūra.

No Šegaras mēs ar kravas mašīnām izbraucām pa 5242 metrus garo Panglas defilē*. 1960. gadā ķīnieši izbūvēja šajā ielejā zemesceļu. Tas bija domāts Everesta ekspedīcijas vajadzībām. Mēs apstājāmies ceļa galā un piecdesmit astoņu kilometru attālumā redzējām Everestu. Ielejā ik pa brīdim parādījās kāds musona mākonis, tāpēc mums nācās pacietīgi gaidīt, līdz apvārsnis kļuva saskatāms. Skats uz Everestu no šejienes bija nesalīdzināmi iespaidīgāks nekā no Nepālas puses, jo tagad mēs redzējām 2133 metrus no stāvās ziemeļu nogāzes.

Tas, ko mēs saskatījām, bija ne vien iespaidīgs, bet arī biedējošs. Ar teleobjektīva palīdzību pamanījām ko tādu, kas mūs satrauca. Vasaras musona laikā vēji no dienvidiem atnes līdzī nokrišņu mākoņus, kas atduras pret Himalaju grēdu. Everests ir klāts ar sniegu. Bieza sniega kārta nozīmē lavīnu briesmas.

Defilē beidzas pie tibetiešu apmetnes Khartas. No šejienes līdz Everestam Kangšunga nogāzei mums nācās desmit dienas soļot kājām. 1921. gadā šeit viesojās Džordžs Melorijs un angļu ekspedīcija. Gadu pirms mums Khartā bija franču alpinistu grupa. Sešdesmit gadu laikā mēs bijām otrā rietumnieku ekspedīcija, kas apmeklēja šo apmetni. Franči 1980. gadā bija izlūkojuši Kangšunga nogāzi un atzinuši to par nāves lamatām.

Khartā – nabadzīgā, nomaļā Tibetas zemnieku apmetnē – dzimis Tenzings Norgajs. Franči atpakaļceļā no Everestam acimredzot bija atdevuši Khartas iedzīvotājiem lielu daļu savu pārtikas krājumu un alpinisma piederumu. Ieraudzījuši mūs, khartieši laikam gan noprieda, ka viņu ciematā atkal ieradies cirks. Mēs uzturējāmies Khartā divas dienas – šķirojām savu kravu un noīrējām jakus. Tibetieši nemitīgi uzturējās mūsu tuvumā un izturējās vai nu ziņkārīgi, vai arī agresīvi. Esmu pārliecināts, ka viņi uzskatīja mūs par pārlieku bagātiem ļaudīm.

Divdesmit otrā augusta rītā mēs uzcēlām plecos mugursomas un kopā ar jākām devāmies ceļā. Tā bija mana pirmā iepazīšanās ar Tibetas jaku karavānu. Man patīk jākā – tie ir draiskulīgi un ārkārtīgi veikli dzīvnieki. Jākām ir ārkārtīgi biezs apmatojums, un piecdesmitajos gados to garās astes (melns, smilškrāsā vai brūnas), kas sniedz

* Pueblo – Amerikas indiāņu apmetne. (Tulk. piez.)

* Defilē – šaura eja starp augstienēm. (Tulk. piez.)

Kurts Dimbergers sniedz man padomus kinooperatora darbā. Aizmugurē - bāzes nometne un Everesta Kangšunga nogāze

gandrīz līdz zemei, tika sūtītas uz Ameriku, kur tās izbalināja un izmantoja Ziemassvētku vecišu bārdi izgatavošanai. Jaku tēviņus tur piesietus un izmanto transporta vajadzībām, bet mātītes - tās dēvē par nakiem - dzemdē jaunus jakus un dod pienu.

Mums nebija grūti tikt līdz jakiem. Katrs no tiem nesa prāvu sienu maisu, kā arī divas trīsdesmit kilogramus smagas nastas - tās bija piesietas nelielu koka seglu abās pusēs. Siens bija viņu galvenā barība. Dzinēji ļāva tiem ilgi atpūsties un lielā augstumā reizēm pat baroja no rokas. Viņi uzsauca komandas dziedošā balsī, un šis pavēles kopā ar dzīvnieku kaklos uzsiesto zvaniņu šķindu skanēja gluži kā kalnu mūzika.

Reizi pa reizei kāds jaks mēdz satrūkties un mesties bēgt. Mūsu ekspedīcijas laikā viens no jakiem nokrita no takas, apmeta pāris salto un galu galā atkal nostājās uz kājām. 1986. gadā mēs devāmies ekspedīcijā uz ziemeļu kori. Kāds jaks iekrita ledāja plaisā un nositās. Mēs to izvilcām, nodirājām un visu nākamo mēnesi mīlojāmies ar jaka gaļu.

Mēs soļojām piecas dienas. Izgājām cauri kādam defilē, nolaidāmies Karmas aizā un iekļuvām neskartā mežā. Šeit auga aptuveni metru resni kadiķi un lekni rododendri. Šejienes upītes ietek Arunā, kas tek uz dienvidiem - uz Nepālu. Biezajā mežā un miglā viegli varēja nomaldīties.

Man sagādāja prieku iet kopā ar Kurtu Dimbergeru. Viņš orientējās apkārtnē un spēja parādīt, kur atrodas Makalu un visas citas tuvākās virsotnes. Kurtam bija apnēsāta *Millet* firmas mugursoma, pelēkas vilnas golfa bikses un sarkanās pusgarās zeķes. Viņam, tāpat kā Edmundam Hilarijam, bija nācies risināt problēmu, ko darīt pēc tam, kad Everests jau bija aiz muguras. Edmunds Hilarijs veltīja savu dzīvi šerpām,

bet Kurts turpināja ceļot pa augstiem kalniem un darboties ar *Leica* fotoaparātu un *Arriflex* kinokameru. Pārējie ekspedīcijas dalībnieki izturējās pret viņiem kā pret cienījamiem veterāniem.

Zināmā mērā varēja teikt, ka mūs pavadīja arī Džordžs Melorijs. Mums bija viņa grāmata par 1921. gadā veikto izlūkošanu, un mēs to bieži paršķirstījām. Kādu nakti pavadījām vienā no viņa nometnēm. Mēs gājām pa viņa maršrutu. Pagriezāmies tieši uz rietumiem un pa Karmas aizu nokļuvām līdz Kangšunga ledājam. Mēs atguvām ielejā zaudēto augstumu un tagad soļojām virs koku augšanas robežas. Pa ceļam redzējām nelielus Tibetas kalnu aitu bariņus.

Beidzot mēs varējām saskatīt Kangšunga nogāzi. Tas bija iespējams tajos mirkļos, kad musona mākoņi pašķīrās. Milzīgi plašā nogāze pacēlās 3352 metru augstumā. Vēl nenonākuši līdz pašai nogāzei, mēs uzsākām spraigu diskusiju par sniegu, kas gluži kā maskēta mina gulēja uz Kangšunga nogāzes, ko Džordžs Melorijs bija raksturojis ar vārdiem: «Šī nogāze lai paliek muļķiem.» Visos Himalajos nav otras šādas vietas. Kalna nogāze it kā izaug tieši no ledāja un paceļas apmēram trīs kilometru augstumā. Tās draudīgums slēpjas ne tikai augstumā - lielu daļu nogāzes aizņem sniega lauki un apledojums, kas stiepjas kilometriem tālu. Šajos laukos nav manāms ne sikākais klinšu gabaliņš. Tūlīt virs apakšējā kontrforsā - uz priekšu izvirzītu klinšu veidotas vertikālas kores, kas atgādina kuģa priekšgalu, alpinisti nokļūst sniega laukā. Mēs neredzējām nevienu kori, nevienu klinšu veidojumu, aiz kura būtu iespējams aizsargāt telti no lavīnas.

Musona sanestais sniegs klāja stāvās kalna nogāzes, un tas izskatījās kā pamesta pasaule. Ledāji stāvēja savās vietās vēl kopš leduslaikmeta. Būdamas klinšu un ledus kāpējs, jutos pārbiedēts. Man nepatīk sniega kāpšana. Sniegs kustas. Tas ir kā dzīvs. Nedrīkstēja aizmirst arī to, ka šī bija austrumu nogāze. Tās ieguvušas bēdīgu slavu kā nogāzes ar ļoti nelāgu sniegu - saule sāk tās apspīdēt no paša rīta un stundām ilgi silda sniegu. Vakarā no jauna sasalušā sniega kvalitāte ir slikta. Ja alpinists kāpj pa plānu sniega kārtu, kas pārklāj klini vai ledu, tad viņš var izrakties tai cauri un nostiprināt ledus vai klinšu āķi, taču musona sanestā sniegā, kas sniedz cilvēkam līdz viduklim, nav nekādu cerību nostiprināt kādu atbalsta punktu.

Šķīta, ka Edmundu Hilariju šie apsvērumi neuztrauc. Pirms daudziem gadiem viņš bija ieguvis pamatīgu pieredzi Jaunzēlandē - uzkāpis Kuka

*Kangšunga nogāzes bāzes nometnē –
5182 metru augstumā 1981. gada
septembrī*

kalnā, kur parasti mēdz būt ļoti sarežģīti sniega apstākļi. Tomēr Edmonds Hilarijs paturēja savas domas pie sevis, jo pilnībā apzinājās, ka viņam nebūs jākāpj Kangšunga nogāzē. Viņš gluži vienkārši soļoja uz priekšu un tērēja jaunzēlandiešiem raksturīgajā laipnajā manierē, laiku pa laikam pievērsdams mūsu uzmanību kādam punktam augstu virs mūsu galvām un pieminēdams, ka viņš tur bijis, kāpdams virsotnē.

Kad tikām tuvāk nogāzei, varējām atviegloti nopūsties – visas šīs baltās bezgalības vidū saskatījām nelielu vertikālu kupri, kam bija kupola apveidi. Mēs to pamanījām tāpēc, ka pēcpusdienas saulē tas meta ēnu, kā arī tāpēc, ka lejup sli-

došais sniegs virzījās gar abiem tā sāniem.

Mēs uzcēlām bāzes nometni 5182 metru augstumā vienpadsmit kilometru attālumā no nogāzes. Līdzienā, zālainā laukumā līdzās ledājam noņēmām jakiem nastas, uzcēlām dzīvojamās teltis, kā arī teltis virtuvei un ēdināšanai, un vēlreiz pārskatījām savus piederumus. Nākamajā nedēļā alpinistu vienība devās izlūkot apkārtni un sameklēt vietu, kur varētu uzcelt augšējās bāzes nometni.

Mēs bijām nolēmuši izmantot visbiežāk lietojamo kāpšanas stratēģiju. Šāds paņēmieni ietver sevi izvērstu nometņu tīklu, nostiprinātas virves un milzīgu daudzumu «cilvēkspēku». Atšķirībā no parastajām lielajām Everesta ekspedīcijām, mums nebija šerpu, tāpēc visas kravas bija jānes pašiem alpinistiem. Ideālā variantā mums vajadzēja visā vertikālā maršruta garumā ik pēc 600 līdz 900 metriem ierīkot apmetni. Alternatīvo stratēģiju, ko Himalajos tajā laikā nemēdza izmantot, sauc par Alpu stilu. Divi vai trīs alpinisti ātrā tempā virzās augšup, ierīkodami tikai dažas nometnes un reizēm iztikdami vispār bez tām. Iekarot Kangšunga nogāzi bija iespējams tikai ar pirmo paņēmieni. Šajā bez-

galīgajā plašumā pāris «ātrgaitas» alpinistu uz visiem laikiem pazustu zem sniega.

Pēc nedēļas mēs 5395 metru augstumā uzbūvējām augšējo bāzes nometni. Tā atradās zem klintīm, kas veidoja kontrforsu. Šis kontrfors ved uz Bruņucepuri – kupolveida kupri, kur mēs gribējām uzcelt trešo nometni. Pamēģiniet iztēloties milzīgu kuģi, kas no kalna dzilēm izvīzījis savu priekšgalu un apstājies. Šis varenais kuģa priekšgals ir kontrfors. Tā augstums ir 1333 metri, tātad tas ir augstāks par Josemitu ielejas Elkapitanu. Tā augšpusē atrodas klinšu un ledus pārkares. Tālāk – 6705 metru augstumā stāv Bruņucepure, un vēl augstāk sākas sniegota 2134 metrus augsta krauja, kas beidzas ar virsotni. Mēs cerējām traversēt šo sniegāju un nokļūt līdz dienvidaustrumu korei, tādējādi atkārtot Edmunda Hilarija un Tenzinga maršrutu uz virsotni. Kontrfors solījās būt visstāvākais un vissarežģītākais posms. Paradoxālā kārtā tieši kontrforsa stāvums padarīja to par visdrošāko ceļu uz virsotni, jo tas bija pārāk stāvs, lai uz tā varētu noturēties sniegs, tādējādi mums nevajadzēja baidīties no lavīnām.

Sākumā kāpšana no augšējās bāzes nometnes uz augšu vairāk atgādināja soļošanu pa stāvu taku. Nostiprinātā virve vētras gadījumā būtu izmantojama kā marga. Augstāk, kur sākās stāvāks posms, virve bija daudz nepieciešamāka. Apmēram 457 metrus virs augšējās bāzes nometnes sākās jaukta klinšu un ledus zona, pa kuru varēja nokļūt līdz dziļai ledāja plaisai, ko bija izsītuši kritoši akmeņi un iežu blūķi. Šo plaisu sauc par Bumbotavu, un tās apakšgalā mēs uzcēlām nākamo nometni. Mēs šeit jutāmies kā ķēgli, un kāds ierosināja nosaukt nometni par Ķegļu nometni. Šī nometne bija neliela – tikai dažas ledus platformas un dažas uz tām uzceltas teltis. No šīs vietas sākās sarežģīts maršruta posms. Mums vajadzēja kāpt uz augšu pa stāvo kuluāru – tas bija jādara ātri un rīta agrumā, kad akmeņi vēl ir piesaluši pie kalna. 426 metrus augstāk stāvēja Bruņucepure. Tur bijām iecerējuši uzcelt nākamo nometni.

Savu mūžu nebiju atradies tik pirmatnīgā vietā. Kādu vakaru stāvēju pie telts. Pa Lodzes ziemeļaustrumu nogāzi dārdēdama brāzās milzīga akmeņu un ledus lavīna. Milzīgi akmeņi un ledus gabali griezdamies gāzās lejup un atsītas pret nogāzi. Tumsā gluži kā meteoritu lietus pašķīda dzirksteles. Tas notika apmēram pusotra kilometra attālumā, taču man vienalga bija bail. Esmu lasījis, ka karavīri kaujas laukā

pierodot pie ložu svilpšanas. Es tomēr tā arī neesmu pieradis pie dienu un nakti dzirdamās lavīnu dārdoņas. Katru nedēļu plosījās sniegputeni. Lielākā daļa lavīnu sākas divdesmit četras stundas pēc snigšanas. Rītos pēc sniegputeņa, kad spožā agrā rīta saule sāka apspīdēt visu austrumu nogāzi, varēja gaidīt īpaši milzīgas lavīnas. Tas bija briesmīgi un izraisīja godbijīgu šausmu trīsas.

Slavenā Everesta virsotnes dūmakainā sniega grīste šķērso arī Kangšunga nogāzi. Gluži kā pulksteņa mehānisma darbināta, šī dūmaka parādās agri no rīta un pakāpeniski pagarinās austrumu virzienā. Pirms diviem gadiem biju redzējis šādu sniega grīsti Amadablamā un, tāpat kā vairums cilvēku, domāju, ka to rada vējš, kas no virsotnes nopūš sniegu. Tā nav tiesa. Kad saule apspīd Everesta Kangšunga nogāzi, tā sasilda visu kalna amfiteātri. Sniegs izgaro mitrumu. Sasilušais gaiss ceļas augšup gluži kā tvaiki no milzīga katla un saduras ar auksto rietumu vēju, kas svilpo ap virsotni. Siltā un aukstā gaisa sadures vietā mitrums kondensējas un izveidojas mākonis – sniega grīste –, ko vējš nes uz austrumu pusi. Pēc šīs sniega svītras garuma var spriest par vēja spēku. Pieredzējuši alpinisti tieši tā nosaka vēja ātrumu. Bija dienas, kad šī grīste gluži kā smalks balts vimpelis stiepās vairāku kilometru garumā augstu virs mūsu bāzes nometnes.

Šīs ekspedīcijas laikā vējš mums nesagādāja nekādas grūtības, toties mēs nomocijāmies ar nemitīgu snigšanu un sniegputenim. Togad pieturējās īpaši liels gaisa mitrums. Pusi laika mēs pavadījām šķūrēdami sniegu no teltīm, kas draudēja sabrukt, un otru pusi – rāpdamies augšup pa 60 līdz 90 centimetru dziļu svaiga sniega kārtu. Nākamajā dienā pēc krietna sniegputeņa Kangšunga nogāze atgādināja kūku, uz kuras uzziests pārāk daudz krēma. Tas slidēja nost.

Būdams operatora asistents un skaņu ierakstu operators, es palīdzēju abiem kinooperatoriem – Kurtam Dīmbergeram un Maikam Reynoldsam. Kurts bija ieradies filmēt alpinistus kāpšanas laikā, bet Maiks – filmēt bāzes nometni. Es pielādēju kasetes melnajā maisā, ierakstīju skaņas un piegādāju operatoriem visu vajadzīgo: akumulatoru baterijas, objektīvus, filmas, trijkājstatīvu utt. Kurts nofilmēja ekspedīcijas virzišanos uz augšējās bāzes nometnes pusi. Bridi, kad sākās istā kāpšana Everestā, viss mainījās.

Bijām vienojušies, ka ekspedīcijas vadītājs noteiks, cik augstu filmēšanas grupa drīkst kāpt. Kad alpinisti veica bīstamo kāpienu pa kontr-

Gigantiskā lavīna, kas virzījās pa Kangšunga nogāzi 2438 metrus, izpostīja augšējo bāzes nometni 5395 metru augstumā

forsu, mums neļāva viņiem sekot. Šajā drūmajā vietā visi izturējās piesardzīgi, turklāt alpinistiem vajadzēja veltīt visu uzmanību sava uzdevuma izpildei.

Šis aizliegums mani satrieca. Tas ietekmēja ne tikai filmas kvalitāti, bet arī manu attieksmi pret šo kāpienu. Tā kā es nebiju vajadzīgs nevienā ar alpinismu saistītā aspektā un man neatļāva apmesties augšējā bāzes nometnē (tur nepietika vietas), kā arī nevienu neinteresēja manas domas par iespējamo kāpšanas tehniku, es pievērsos tam, ko biju

spējīgs reāli paveikt: sevis izglītošanai šajos ekstremālajos apstākļos un filmēšanai.

Divdesmit otrajā septembrī no Everesta nogāzās lielākā lavīna, kādu jebkad dzīvē esmu redzējis. Atrados bāzes nometnē. Mēs ieraudzījām uz Kangšunga nogāzes atveramies milzīgu baltu ziedu. Šausmās vērojām, kā, drāzdamies lejup, kļūst aizvien lielāks un plataks. Nojonojusi tūkstošiem metru garo ceļu, lavīna atsītās pret zemi gluži kā milzīgs sniega un vēja paisuma vilnis. Lavīna stūma sev pa priekšu gaisa vilni. Mēs redzējām, kā smalka sniega mākonis šķērso ledāju, un drīz tas sasniedza bāzes nometni, purinādams teltis un aizklādams sauli. Tas bija neticami spēcīgs gaisa virpulis. Bijām pārliecināti, ka aušējā bāzes nometne ir nopostīta un alpinisti gājuši bojā vai ievainoti. Kāds no viņiem ziņoja mums pa rāciju, ka visas teltis bija saplacinātas, taču brīnumainā kārtā neviens nebija guvis ne skrambīnas. Kurts atradās augšējā bāzes nometnē un uzņēma daļu no notiekošā filmā.

Pēc šīs lavīnas divi mūsu vispieredzējušākie alpinisti – Džons Roskelijs un Kims Mombs – nolēma, ka nogāze ir pārāk bīstama, un devās projām. Tas bija pamatīgs morālais trieciens. Jau pirms tam Edmundam Hilarijam bija uzņākusi augstuma slimības lēkme un viņš bija pametis ekspedīciju. Dīks Blams biznesa darišanās atgriezās ASV, un tagad grupas vadītājs bija D. Morisejs.

Gluži negaidot Kurts atdeva man kameru un pavēlēja uzņemt kāpienu kontrforsā. Es biju jutis viņa piesardzīgo attieksmi kopš tā brīža, kad viņš bija savām acīm ieraudzījis biedējošo kontrforsu virs augšējās bāzes nometnes. Kurts bija viens no diženo Himalaju iemūžinātāju saimes. Viņš bija plaši pazīstams kalnu fotogrāfs un tikai pēc tam sācis uzņemt filmas. Viņa ilgie mācekļa gadi izskaidrojami ar cieņu pret saviem amata brāļiem. Šajā cieņas kodeksā ietilpst arī jēdziens «visam savs laiks». Cilvēks nedrīkst izraut lāpu no sava priekšgājēja rokas – viņam jāgaida, līdz tā tiks viņam pasniegta.

Divdesmit piektajā septembrī Kurts pasauca mani savrup un savā izteiktajā austrāliešu izrunā teica: – Es jau esmu kāpis Everestā. Vai tu negribētu iemēģināt roku?

Viņš pasniedza man kameru.

Man nebija nekādu ilūziju. Viņi mani nesūtīja kāpt augšā tāpēc, ka es būtu izcili spējīgs kinooperators. Visā savā dzīvē biju uzfilmējis labi ja pāris filmas ruļļu. Viņi sūtīja mani tāpēc, ka šajā brīdī tieši es varēju glābt situāciju. Tas bija uzticības kredīts, ko vajadzēja attaisnot. Nākamajās nedēļās, karādamies virvē tūkstošiem metru virs ledāja, raidīju kvēlas lūgšanas kalnu un filmēšanas dieviem. Lūdzos, kaut viņi nepieļautu man nokļūt muļķa lomā. Es gribēju attaisnot ne vien Kurta cerības, bet arī pats savas ambīcijas. Es biju kvalificēts alpinists, un šajā ziņā viss bija kārtībā, taču kas notiks tad, kad būs attīstīti manis uzņemtie kadri? Vai to, kas tur parādīsies, būs vērts skatīties?

Filmēju 5790 metru augstumā. Aiz mana kreisā pleca redzams kontrfors

Piecus gadus biju vērojis kinooperatoru darbu un izprašņājis viņus. Es pratu uzlūkot pasauli ar kinooperatora acīm. Zināju, ka man piemīt instinktīva kompozīcijas izjūta, taču pastāvēja vēl vesela virkne citu faktoru: apgaismojums, filmējamā objekta izvēle, filmēšanas tehnika.

Kurts man vispārīgos vilcienos paskaidroja, kādus objektus vajadzētu filmēt, un man arī pašam bija dažas ieceres. Nākamajā rītā uzsāku debiju. Prātā man bija tikai viens jautājums: kā ar kameras palīdzību izveidot interesantu stāstījumu.

Noteicošie faktori bija laiks un svars. Es nevarēju nofilmēt visu notiekošo, bet tam, ko es nofilmēju, vajadzēja atbilst Ņujorkas studiju augstajām mākslinieciskajām prasībām.

6248 metru augstumā uzceltajā Ķeģļu nometnē man nepietika vietas, tāpēc es nakšņoju augšējā bāzes nometnē un pa nostiprinātajām virvēm kāpu 853 metrus uz augšu, lai filmētu alpinistus virs Ķeģļu nometnes. Tas aizņēma apmēram divas stundas. Man vajadzēja uzkāpt vēl 120 metru augstāk, lai sasniegtu virvju augšgalu, kur norisinājās

Migla kāpju pa Bumbotavu - 6000 metru augstumā

darbība. Parasti tur atradās divi alpinisti, kas rūpīgi virzījās uz Bruņucepures pusi, pa ceļam nostiprinādami virvi. Džordžs Lovs gāja vadībā visgrūtākajos maršruta posmos, un pārējie nosauca šo sienas izvirzījumu par Lova kontrforsu.

Nākamajās dienās es cēlos vairākas stundas agrāk par citiem, lai pagūtu uzrāpties pa virvēm un sagaidīt alpinistus. Tas bija manis paša interesēs. Alpinisti darbojās

saskaņā ar savu grafiku, un nevienam nenāca ne prātā mani gaidīt tāpēc, lai gūtu iespēju iemūžināt sevi filmā. Dienas beigās es nokāpu lejā un atgriezos augšējā bāzes nometnē. Pēc dažām dienām atkal atkārtāju šo rituālu – uzkāpu un nokāpu, un tā es vienatnē kāpelēju daudzās reizes. Savā ziņā mani tam bija sagatavojusi Grendtetonā gūtā pieredze. Mana vientulība bija gluži vai romantiska.

Kalnās ausma vispirms skar virsotnes un tikai pēc krietna laika sprīža sasniedz piekāji. Es spēju orientēties laikā pēc tiem brīžiem, kad saule apspīdēja kārtējo virsotni. Pirmā izgaismojās Everesta virsotne. Pēc tam iekvēlojās Lodzes plašās nogāzes virspuse. Makalu ziemeļaustrumu nokalnes granīts aizdegās sārtās un dzeltenās liesmās. Arī zemākās virsotnes cita pēc citas iznira no tumsas. Ielejās joprojām valdīja melnummelna tumsa. Virs manis – Ķegļu nometnē – alpinisti joprojām atradās guļammaisos, un zem manis – augšējā bāzes nometnē – valdīja tumsa un klusums.

Šajos brīžos es biju vienīgais cilvēks uz virvēm, vienīgais, kurš pilniem malkiem baudīja rīta gaisu. Šajā stundā vējš apstājas un uz Everesta iestājas rāms miers. Virves klātas ar sasalušiem ūdens pilieniem.

Maz pamazām gaisma virzās lejup pa nogāzēm. Tiklīdz saules stari pieskaras kādai vietai, tā kļūst bistama. Pirmais briesmu avots ir lāstekas. Parādās pirmā palāse un sāk ritēt uz leju pa lāstekas stāvu. Sniega sanesa uzdzirksti, sakustas un pārkrīt pāri ledus sienai. Sniegpārslu pūpēdis parīpo pāris centimetrus tālāk. Šos klusos, brīdinošos čukstus es dzirdēju katru rītu. Drīz pēc tam sākās dārdoņa.

Ceturtajā nedēļā, ko pavadījām uz kalna, mēs tuvojamies kontrforsu virsotnei. No ritiem kalns bieži tinās baismīgā miglā un mums visapkārt karājās lāsteku «pūka zobi». Šķita, ka augšupejošās virves gals nostiprināts pie kāda miglas blāķa. Tālumā kā perkona grāviens dārdēja kritošās lavinas.

Filmēdami kāpienu Hāfdomā, mēs līdzās alpinistu maršrutam bijām novilkusi otru virvju līniju. Šeit mēs izmantojām vienu un to pašu virvi, tāpēc man bija grūti atrast piemērotas uzņemšanas pozīcijas. Es nevarēju atvirzīties no alpinistiem tik tālu, lai būtu iespējams skaidri parādīt viņu virzīšanos pa kontrforsu un atklāt šīs kalna sienas milzīgos apmērus. Dariju visu, kas bija manos spēkos.

Septembra beigās Džordžs Lovs novadīja grupu pāri pēdējiem izvirzījumiem un sasniedza Bruņucepuri. Viņiem līdzī bija pietiekami daudz aprikojuma nometnes uzcelšanai. Bruņucepures nometne atradās spēcīgi izvirzītā kontrforsu augšgalā, un lavinas to neapdraudēja.

Tagad, kad bijām sasnieguši Bruņucepuri, mūsu kāpiena tīri tehniskais posms bija galā. Alpinistiem atlika vien sasniegt vēl divas nometņu vietas, un tad viņi atrastos netālu no virsotnes. Sju Gilers un Džordžs Lovs pirmie devās ceļā, cerēdami uz labākiem sniega apstākļiem. Viņi atklāja, ka situācija ir patiesi šausmīga. Mēs būtu varējuši nogaidīt, līdz laiks noskaidrosies, taču bija jau vēls rudens. Šis gads mums bija tik neveiksmīgs, ka varējām sagaidīt drīzu ziemas iestāšanos. Līdz ar ziemu sāktos arī vētras. Patiesībā ekspedīcijas dalībniekiem vairs nebija enerģijas. Viņus bija nokausejuši bistamie sniega apstākļi, sliktais laiks, pārlietu ilgā gaidīšana. Alpinisti bija ļoti pūlējušies un sasnieguši lieliskus rezultātus, tomēr mēs visi sapratām, ka drīz viss būs galā. Sakautā grupa atstāja kalnu, svinīgi zvērēdama vēl atgriezties un veikt maršrutu līdz galam. Šajā gadā mums nebija laimējies – ne laika apstākļi, ne kalns neļāva pabeigt iesākto.

Mana pirmā lielā ekspedīcija nebija veiksmīga. Džons Vilkokss Ņujorkā nebija apmierināts ar to, ka alpinisti tikuši tikai līdz 7000 metru augstumam. Tomēr mēs izpirkām savu vainu, kad tika attīstīta uzņemta filma. Izrādījās, ka mēs bijām uzņēmuši ļoti daudz lieliska filmas materiāla. Reizēm stāsts par neveiksmēm ir tikpat interesants kā stāsts par uzvarām. Sēdēju montēšanas telpā kopā ar ABC redaktoru

Tedu Vinterbernu. Viņš izteica savas domas par katru uzņemto kadru. Teds bija vaļsirdīgs. Viņš teica: – Tā kā tu tikai nesen esi sācis darboties ar kameru, varētu teikt, ka tas ir labs darbs. Tomēr šeit tu būtu varējis to izdarīt labāk.

Piemēram, es vairākas minūtes filmēju Kimu Mombu kāpjam pa brīvi karājošos drošināšanas virvi. Kims gaisā griežas ap savu asi, un viņam aiz muguras karājas tieva, gandrīz astoņus metrus gara lāsteka. Teds teica: – Deivid, ja tu būtu pagriezies atpakaļ un nofilmējis tālu lejā redzamo ledāju, tad mēs varētu redzēt ne tikai to, ko redzi tu, bet arī to, ko redz alpinists.

Viņš mani iemācīja nekoncentrēt filmas sižetu uz operatora personību.

Lai arī laika apstākļi bija slikti un kāpiens netika pabeigts, mēs ar Kurtu Dīmbergeru un Maiku Reinoldsu saņēmām *EMI* balvu par sporta filmas operatora darbu. Šķita, ka spēšu nopelnīt iztikai, saistīdams savu dzīvi ar kalniem.